

своїй «Білій книзі» прямо відзначила, що більше залучення громадянського суспільства означає також більшу відповідальність. Наділяючи громадські організації новою роллю, цей документ настійно рекомендує їм дотримуватися тих же принципів належного управління з приділенням особливої уваги підзвітності та відкритості своєї роботи [1, с. 17–18].

Втілення зазначених принципів в Україні є запорукою взаємної довіри людей до держави та її спроможності здійснювати соціальне забезпечення, пропагувати спільні економічні та людські цінності та держави до відкритості та прозорості інститутів громадянського суспільства.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства. Дослідження, проект на замовлення Координатора проектів ОБСЄ в Україні, грудень 2010 р.
2. Управління усталеним людським розвитком. Політичний документ ПРООН. URL: <http://mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm>
3. Цитата за текстом "Communication to the Commission from the President, Ms. Wallstrom, Mr. Kallas, Ms. Hubner and Ms. Fischer Boel. Proposing the Launch of a European Transparency Initiative. Memorandum to the Commission" (Повідомлення Комісії від Президента, пані Валльстрем, пана Калласа, пані Хюбнер і пані Фішер-Бьоль. Пропозиція щодо започаткування Європейської ініціативи прозорості. Меморандум для Комісії).
4. Commission of the European Communities (2001), European Governance, A White Paper, (Комісія Європейських співтовариств (2001), Біла книга з питань європейського управління) COM (2001) 428 final
5. Європейська хартія місцевого самоврядування. Рада Європи; Міжнар. док. від 15 жовт. 1985 р. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_036](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036)

УДК 342.7

## ДО ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ЗЛОЧИНУ В КОНТЕКСТІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ

## TO THE PROBLEM OF JUDICIAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE PROTECTED FROM CRIME IN THE CONTEXT OF PRIVATE APPOINTMENT

Слободянюк П.Л.,  
суддя

*Шевченківський районний суд м. Києва*

У статті розглянуто актуальну проблему захисту судом прав людини в контексті реалізації завдання кримінально-правового забезпечення охорони від злочинних посягань на права та свободи людини та громадянина у кримінальному провадженні з використанням форми приватного обвинувачення. Здійснено аналіз чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства України, існуючих наукових поглядів на доктринальні проблеми кримінального права й процесу, поняття кримінально-правової відповідальності та реалізації її в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, висловлено авторські міркування щодо вдосконалення відповідного законодавства.

**Ключові слова:** права людини, об'єкт злочинних посягань, потерпілий, кримінально-правова відповідальність, кримінальне провадження, приватне обвинувачення.

В статье рассмотрены актуальные проблемы защиты судом прав человека в контексте реализации задач уголовно-правового обеспечения охраны от преступных посягательств на права и свободы человека и гражданина в уголовном производстве с использованием формы частного обвинения. Осуществлен анализ действующего уголовного и уголовного процессуального законодательства Украины, существующих научных взглядов на доктринальные проблемы уголовного права и процесса, понятие уголовно-правовой ответственности и реализации ее в уголовном производстве в форме частного обвинения, высказано авторские рассуждения по совершенствованию соответствующего законодательства.

**Ключевые слова:** права человека, объект преступных посягательств, потерпевший, уголовно-правовая ответственность, уголовное производство, частное обвинение.

The article deals with the current problem of the protection of the human rights court in the context of the task of criminal law providing protection against criminal encroachments of human and citizen's rights and freedoms in criminal proceedings using the form of private prosecution.

It is substantiated that the notion of criminalization and decriminalization of acts is related to the need to establish or abolish criminal liability for an unlawful encroachment on one or another object, depending on the socio-political assessment of such an attack by the legislator. Therefore, the concept of "criminal responsibility" is understood by the legislator as a matter of principle. The author considers the criminal responsibility as a two-aspect (positive-negative) phenomenon and gives his own vision of the concept. In addition, it was noted that the essence of negative criminal liability is revealed in the forms of its implementation, defined in the criminal law, which are set out in the doctrine of criminal law.

It was emphasized that the legislator introduced a separate chapter 36 of the CPC of Ukraine in order to preserve the normal interpersonal relationships between victims and suspects, the accused, complete and timely restoration of the victim's interests, as well as the re-socialization of the suspect, the accused.

Private prosecution is defined in science as one of the forms of proceedings in criminal proceedings, which involves bringing a person guilty of a crime to criminal liability, not only as a complaint of the victim, which has the obligation to support the prosecution in court. Consequently, a private prosecution provides for the following: firstly, it can only be started on the basis of a victim's statement; and secondly, it covers the list of crimes and subjects for which criminal prosecution is possible in the form of a private prosecution.

The need to ensure the protection of human rights from criminal encroachment requires a change in the approaches of the legislator to criminal proceedings, since in practice there are cases of forcing the victim to withdraw the application, using physical or mental violence, by blackmail, etc. For such cases, the CCP should have the possibility of re-filing an application, indicating the circumstances and applying legal liability to the perpetrators.

An analysis of the procedural procedure for compensation for damage is proposed in connection with which it is proposed to consolidate the procedural procedure for the involvement of the mediator, to give him procedural rights to secure conciliation agreements, which will increase the confidence of the participants in the criminal proceedings to reconcile the parties and promote the provision of real compensation for the victims of the crime.

**Key words:** human rights, object of criminal encroachment, victim, criminal responsibility, criminal proceedings, private prosecution, mediation.

Незадовільний стан дотримання в Україні прав і свобод людини та громадянина ставить перед юридичною наукою завдання ретельного дослідження відповідного законодавства, особливо щодо ревізії норм кримінального законодавства стосовно декриміналізації та криміналізації діянь проти прав людини та реалізації в судовому провадженні захисту прав потерпілих від злочинів. Неухильне додержання норм кримінального процесуального законодавства України під час кримінального провадження, якими передбачені права потерпілих від злочинів, є однією з важливих умов реалізації закріпленого статтею 55 Конституції України права кожного на захист від протиправних посягань. КПК України передбачена така форма кримінального провадження, як приватне обвинувачення. Дослідження вказаної форми в контексті статті 55 Конституції України має важливе значення для вирішення проблеми реалізації кримінально-правової відповідальності та захисту судом конституційних прав людини, яка потерпіла від злочинного посягання на них.

Проблематика статті була предметом уваги таких учених, як В. Тацій, Ю. Грошевий, Є. Фесенко, А. Стрижевська, Н. Малярчук, В. Нор, В. Гришук, І. Дяков, С. Перепелиця, С. Сорока, І. Тітко, О. Яновська та інші.

Метою статті є з'ясування ролі приватного обвинувачення як особливої форми кримінального провадження в захисті судом прав людини.

Права та свободи людини й громадянина відповідно до статті 55 Конституції України захищаються судом. Це стосується, насамперед, захисту прав людини від злочинних посягань, особливо прав осіб, які потерпіли від злочину.

У статті 1 Кримінального кодексу України (далі – КК) зазначено, що його завданням є правове забезпечення охорони від злочинних посягань на права та свободи людини й громадянина, власність, громадський порядок, громадську безпеку, довкілля та конституційний устрій України, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Отже, з цього випливає, що права людини, громадський порядок та інші об'єкти кримінально-правової охорони можна розглядати в ролі *об'єктів злочинних посягань*, від яких ці об'єкти охороняються кримінальним правом.

З прийняттям нового КПК, як відзначають Є. Фесенко та А. Стрижевська, де визначено злочини та проступки як види кримінальних правопорушень, з'явилася необхідність відповідного реформування матеріального права (як кримінального, так і адміністративного). Для вирішення цього завдання потрібно знайти відповідь на питання, які саме соціальні та індивідуальні цінності потребують посиленого захисту, на котрі посягатимуть більш небезпечні діяння, тобто злочини, та які цінності можуть бути захищені нормами законодавства про кримінальні проступки. Відповідно до визначених на сучасному етапі розвитку суспільства ідеологічних, політичних і міжнародно-правових орієнтацій однією з найважливіших є проблема захисту прав людини. З огляду на незадовільний стан дотримання прав людини в Україні, на думку авторів, «найближчим завданням кримінально-правової науки та органів законотворення є ретельна ревізія відповідних норм КК України для того, щоб не припуститися як невинуватної декриміналізації, так і надмірної криміналізації діянь проти прав людини» [1, с. 368–369].

Автори вказують у цьому зв'язку на недосконалість самого законодавства. Наприклад, впродовж 10 років у КК України не було норми, яка б дала змогу адекватно реагувати на факти випуску на ринок небезпечної продукції. Стільки ж років знадобилося для встановлення норми про відповідальність за фальсифікацію лікарських засобів або дій, пов'язаних з їх обігом. З іншого боку, вельми сумнівним є рішення про декриміналізацію обману покупців і замовників. Але найбільше погіршує ситуацію із захистом

прав людини неефективність практичної реалізації закону. На думку авторів, з погляду структуризації кримінального законодавства та регламентації інститутів «злочин» і «проступок», зважаючи на важливість прав людини, буде помилковим послабити їх захист у процесі реформування кримінального законодавства. Тому більшість діянь, що посягають на права людини, варто залишити в рангу злочинів. Водночас такого ж зваженого підходу потребує й вирішення питання щодо переліку діянь проти прав людини, що не становлять значної небезпеки, за вчинення яких буде адекватним застосування менш суворих заходів впливу [1, с. 369–370].

На наш погляд, поняття криміналізації та декриміналізації діянь переважно пов'язані з необхідністю встановлення або скасування *кримінальної відповідальності* за протиправне посягання на той чи інший об'єкт, залежно від суспільно-політичної оцінки такого посягання законодавцем. Тому принципове значення має розуміння законодавцем поняття «кримінальна відповідальність».

А втім, за роки незалежності, як зазначає В. Гришук, в українській науці майже не приділялося окремої уваги вчених-криміналістів комплексному аналізу на монографічному рівні проблем поняття, підстав, принципів, форм і стадій кримінальної відповідальності людини. За нормативно-теоретичною основою дослідження автор виділяє три рівні наукового аналізу цієї проблематики: а) *мікрорівень* – з'ясування змісту поняття кримінальної відповідальності лише на базі кримінального законодавства, практики його застосування та відповідно до доктрини кримінального права; б) *макрорівень* – на ґрунті трьох галузей законодавства – кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого та практики його застосування, а також відповідних наукових доктрин; в) *мегарівень* – на ґрунті міжнародного права, конституційного законодавства, кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого законодавства та законодавства суміжних галузей, інститути яких мають прямий стосунок до реалізації кримінальної відповідальності людини, а також практики його застосування та відповідних доктрин права.

Сам автор розглядає кримінально-правову відповідальність як двоаспектне (позитивно-негативне) явище і так визначає її поняття: «*Кримінально-правова відповідальність людини* – це вид юридичної відповідальності останньої, що являє собою реалізовану *необхідність* свідомого та добровільного використання людиною свого права, виконання обов'язку, *дотримання* заборони, що містяться в кримінально-правових нормах, а в разі їх порушення – *необхідність* зазнавання порушником приписів цих норм *примусових заходів* правового впливу, передбачених ними та *застосовуваних* компетентними органами держави в установлених процесуальним та виконавчим законодавством формах і межах».

В. Гришук при цьому відзначає, що в доктрині кримінального права немає єдиного розуміння та класифікації кримінально-правової відповідальності, і вказує, що за критерієм суб'єкта, який реалізує цю відповідальність людини в законодавчій або правозастосовній діяльності, можна розрізняти кримінально-правову відповідальність законодавчо встановлену, судову та відповідальність, що реалізується спеціальними органами виконавчої влади [2, с. 256–259].

Автор, крім того, зазначає, що сутність негативної кримінально-правової відповідальності виявляється у *формах її реалізації*, визначених у кримінальному законодавстві, які виокремлені в доктрині кримінального права. Виділення цих форм пов'язане з розумінням поняття кримінально-правової відповідальності та рівня її аналізу: мікро-, макро- чи мегарівень. Таких учених, хто б комплексно аналізував вказані форми на *макро-* або *мегарівні*, як стверджує В. Гришук, немає. Сьогодні ж учені

зосереджені на дослідженні вказаних форм через призму кримінального законодавства, тобто на мікрорівні. Визначення поняття форми негативної кримінально-правової відповідальності пов'язане з реалізацією, застосуванням кримінального закону й означає «передбачений КК України спосіб застосування норми (норм) кримінального законодавства до особи, яка вчинила злочин» [2, с. 268–269].

Оскільки йдеться про кримінально-правовий захист прав людини, то, на нашу думку, дослідження поняття відповідальності за кримінальне порушення цих прав не можна обмежувати «мікрорівневим» дослідженням. Потерпілий не є суб'єктом *кримінального* правовідношення, а отже – і кримінального права. Його судовий захист ґрунтується на *конституційно-правовому* відношенні «людина-держава», у якому на державі лежить конституційний *обов'язок* забезпечувати та гарантувати права людини, а людина, потерпіла від злочину, має *право* вимагати від держави виконання цього обов'язку, зокрема захисту права людини судом.

Саме тому ми вважаємо необхідним «*мегарівневе*» дослідження поняття захисту прав потерпілого й відповідальності за їх порушення, насамперед, *під конституційно-правовим* кутом зору, у контексті *інституту прав людини*. У такому аспекті статус потерпілого визначається не кримінальним правом, а *кримінальним процесом*, у який людина, що потерпіла від злочину, залучається державою на підставі зазначеного конституційно-правового відношення для реалізації негативної кримінально-правової відповідальності злочинця.

Як вказують Ю. Грошевий та О. Капліна, з прийняттям нового КПК України відбулася трансформація нормативної моделі кримінального провадження. Вони звертають увагу, перш за все, на зміну підходів законодавця до формування завдань кримінального провадження, що сформульовані у статті 2 КПК України. Перша група завдань обумовлюється положеннями Конституції України (статті 3, 28–30, 62, 63 тощо) та пов'язана з необхідністю забезпечення *захисту особи*, суспільства та держави *від кримінальних правопорушень*, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Друга група завдань пов'язана з публічним характером кримінального провадження та вимагає від осіб, що його ведуть, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був *притягнутий до відповідальності* в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа *не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу* та щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [3, с. 587–588].

У контексті вказаних завдань кримінального провадження беззаперечний інтерес становить проблема здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

На відміну від КПК 1960 року, законодавцем було введено окрему главу 36 КПК України з метою збереження значимих для суспільства нормальних міжособистісних відносин між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим, повного та своєчасного поновлення порушених інтересів потерпілого, а також ресоціалізації підозрюваного, обвинуваченого [4, с. 843]. Статтею 27 КПК 1960 року було передбачено лише кілька злочинів, справи з яких порушувалися не інакше як за скаргою потерпілого; при цьому їх поділяли на дві категорії: такі, що підлягали закриттю у разі примирення потерпілого з обвинуваченим, підсудним, до того ж право підтримання обвинувачення належало потерпілому, й такі, що не підлягали закриттю за примиренням потерпілого з обвинуваченим, підсудним. Водночас були передбачені винятки щодо певної

категорії справ, які мали особливе громадське значення, або потерпілий через свій безпорадний стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не міг захистити свої законні інтереси. Прокурор без скарги потерпілого міг порушити таку справу, яка у разі примирення потерпілого з обвинуваченим, підсудним закриттю не підлягала. Окремою особливістю було передбачено вступ прокурора на будь-якому етапі судового розгляду з метою підтримання обвинувачення в суді, коли цього вимагала охорона державних або громадських інтересів чи прав громадян, у справах, що були порушені суддею за скаргою потерпілого.

Аналіз цього інституту в західних країнах свідчить про те, що приватне обвинувачення розглядають як одну з форм відновного правосуддя, згідно з якою кримінально-правовий конфлікт повинен бути повернутий його учасникам. Законодавець опікується не так самим фактом примирення, як можливістю відшкодування шкоди потерпілому шляхом відкликання скарги на будь-якому етапі кримінального провадження до винесення вироку судом першої інстанції.

Приватне обвинувачення визначають у науці як одну із форм провадження у кримінальному судочинстві, що передбачає притягнення особи, винної у скоєнні злочину, до кримінальної відповідальності не інакше як за скаргою потерпілого, на якого покладається обов'язок підтримувати обвинувачення в суді [5, с. 709]. У частині 1 статті 477 КПК України законодавець закріпив таке визначення поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення – це провадження, що може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, перелік яких викладений у цій нормі. Отже, приватне обвинувачення передбачає таке: по-перше, воно може бути розпочате тільки на підставі заяви потерпілого; по-друге, воно охоплює перелік злочинів і суб'єктів, щодо яких можливе саме кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення.

На наш погляд, законодавець не розкрив усіх необхідних ознак цього провадження, адже у разі встановленого факту кримінального правопорушення слідчим або прокурором і наявності доказів вони не мають юридичної можливості розпочати провадження.

Відповідно до вказаної статті, більшість кримінальних правопорушень є злочинами середньої тяжкості або навіть тяжкими. Як свідчить практика, у таких кримінальних провадженнях обвинувачення підтримує потерпілий. У разі відмови прокурора від підтримання обвинувачення в суді (стаття 340 КПК України) потерпілий набуває можливості продовжити підтримувати обвинувачення, і це провадження набуває статусу приватного. Отож провадження у формі приватного обвинувачення мало чим відрізняється від кримінальних проваджень публічного обвинувачення.

Однак потерпілий, як пересічний громадянин, неспроможний ефективно підтримувати обвинувачення в суді без особи, яка є фахівцем у галузі права. Особливо це стосується обмежених можливостей потерпілого та його законного представника й захисника стосовно забезпечення присутності свідків під час судового розгляду, збирання доказів, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, залучення експерта тощо. Законодавець надає можливість потерпілому лише ініціювати ці процесуальні дії, а отже, потерпілий із передбачених прав має можливість розпочати провадження або відмовитися від обвинувачення.

Слідчий, прокурор, розпочавши кримінальне переслідування, закінчують його складанням обвинувального акта, таким способом реалізують провадження у формі й за правилами публічного обвинувачення. Через це науковцями висловлюється думка, що законодавець повер-

нувся до приватно-публічного провадження, яке було закріплене у КПК 1960 року [6, с. 184–187].

Як було зазначено, приватне обвинувачення розпочинається за заявою потерпілого, яку можна подати протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення. А втім, стаття 478 КПК України не передбачає вимог до заяви потерпілого та можливості подачі потерпілим повторної заяви у разі її відкликання [7, с. 7]. Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви про кримінальне правопорушення не допускається (частина 4 статті 214 КПК).

Заява про вчинення кримінального правопорушення як привід до початку досудового розслідування може бути як письмова, так і усна. Щодо усної заяви, то проблем не виникає, оскільки усна заява закріплюється у протоколі прийняття усної заяви про вчинене кримінальне правопорушення (або таке, що готується), загальні вимоги якого передбачені у статті 104 КПК України. З аналізу статті 478 КПК України вбачається, що заява повинна бути тільки в письмовій формі. На думку В. Вапнярчука, зміст заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення повинен відповідати вимогам закону до такого джерела доказу, як документ (частина 1 статті 99 КПК України), тобто в ній повинні міститися відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення [8, с. 334].

Зрозуміло, що заява (повідомлення) не може ґрунтуватися на догадках, припущеннях, слухах. Ця вимога мала б доповнити статтю 478 КПК України. Вказана заява повинна містити інформацію про заявника (прізвище, ім'я, по батькові, адреса, телефон, електронна адреса); стислий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених заявником; найменування органу (посадової особи), до якого вона подається; клопотання про початок кримінального провадження; дані щодо попередження про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення; підпис заявника.

Пунктом 7 частини 1 статті 284 КПК України передбачено можливість закрити кримінальне провадження у разі відмови потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Відмова є безумовною, не залежить від розсуду уповноваженої особи [8, с. 661] та можлива у разі примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) на будь-якій стадії кримінального провадження шляхом відкликання заяви. При цьому відкликання заяви здійснюється шляхом подання письмової заяви, поданої потерпілим слідчому, прокурору (у суді заява може бути подана усно, адже перебіг судового розгляду фіксується у журналі судового засідання). Закон не передбачає повторної подачі заяви потерпілим.

Однак на практиці трапляються випадки, коли потерпілого змушують відкликати заяву, застосовуючи фізичне чи психічне насильство, шляхом шантажу або якщо потерпіла особа визнана недієздатною чи є неповнолітньою (малолітньою) та залежить від підозрюваного (обвинуваченого). Для таких випадків у КПК має бути передбачена можливість повторної подачі заяви із зазначенням вказаних обставин і застосуванням юридичної відповідальності до винних у цьому осіб.

Нарешті, необхідно звернути увагу на можливість відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Стаття 479 КПК України встановлює, що відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення відбувається на підставі угоди про

примирення або без неї. За загальним правилом статті 127 КПК України передбачено право кожного потерпілого отримати гарантоване відшкодування, яке може відбутись у порядку добровільного відшкодування, стягнення за судовим рішенням або за коштів Державного бюджету України.

Законодавець передбачив добровільне відшкодування потерпілому шкоди у формі приватного обвинувачення шляхом укладення угоди про примирення, що є однією з головних умов укладення такої угоди. Остання забезпечує якнайшвидше та якнайповніше відновлення прав потерпілого завдяки діям обвинуваченого [9, с. 265].

В юридичній літературі обговорюються проблеми примирення за участю медіаторів. Основні принципи примирення обвинуваченого з потерпілим і медіації визначає Рекомендація № R (99) 19 КМ РЄ про посередництво у кримінальних справах від 15 вересня 1999 року [10]. У Рамковому рішенні Європейського Союзу «Статус потерпілого у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 року передбачено, що медіація у кримінальних справах – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення між потерпілим і правопорушником за посередництвом компетентної особи – медіатора [11, с. 59]. Про медіацію згадується в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 року, та деякі її ознаки передбачені в чинному КПК України щодо укладення угоди про примирення. Нині існує нагальна потреба у прийнятті відповідного закону, а у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів про медіацію. Головною метою медіації виступає примирення між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) та відшкодування шкоди. У зв'язку із цим необхідно закріпити процесуальний порядок залучення медіатора, надати йому процесуальні права із забезпечення укладення угод про примирення, що збільшить довіру учасників кримінального провадження до примирення сторін і сприятиме забезпеченню реального відшкодування шкоди потерпілим від злочину [12, с. 135].

Необхідність забезпечення захисту прав людини від злочинних посягань потребує зміни підходів законодавця до кримінального провадження для того, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до кримінально-правової відповідальності, і водночас жодна людина не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, а до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, зокрема у формі приватного обвинувачення. Але у практиці трапляються випадки примушування потерпілого відкликати заяву із застосуванням фізичного чи психічного насильства, шляхом шантажу тощо. Для таких випадків у КПК має бути передбачена можливість повторної подачі заяви із зазначенням вказаних обставин і застосуванням юридичної відповідальності до винних у цьому осіб.

Позитивним є правило статті 127 КПК України щодо права кожного потерпілого отримати гарантоване відшкодування в порядку добровільного відшкодування, стягнення за судовим рішенням або за коштів Державного бюджету України. Передбачене добровільне відшкодування потерпілому шкоди у формі приватного обвинувачення шляхом укладення угоди про примирення, що є однією з головних умов укладення такої угоди, забезпечує якнайшвидше та якнайповніше відновлення прав потерпілого завдяки діям обвинуваченого. Це є додатковою процесуальною гарантією захисту прав потерпілих від злочинів.

З огляду на викладене вважаємо, що необхідно закріпити процесуальний порядок залучення медіатора, надати йому процесуальні права щодо забезпечення укладення угод про примирення, що збільшить довіру учасників кримінального провадження до примирення сторін і сприятиме забезпеченню реального відшкодування шкоди потерпілим від злочину.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Фесенко Є.В., Стрижевська А.А. Злочини проти інтересів особи. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т.5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / За заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. 1240 с.
2. Гришук В.К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінально-правової відповідальності людини. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т.5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / За заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. 1240 с.
3. Грошевий Ю.М., Капліна О.В. Трансформація нормативної моделі кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т.5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / За заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. 1240 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / За ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. Харків: Фактор, 2013. 1072 с.
5. Великий енциклопедичний юридичний словник. / За ред. акад. НАН України Ю. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2007. 992 с.
6. Дяков І.В. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення: дис. ... к. ю. н.: спец. 12.00.08. Ірпінь, 2016. 232 с.
7. Процесуальні документи у кримінальному провадженні. Зразки. Роз'яснення: наук.- практ. посібник. / За заг. ред. М.А. Погорецького, О.П. Кучинської. К.: Юрінком Інтер, 2015. 560 с.
8. Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Туманянц А.Р. Кримінальний процес: підручник. Харків: Право, 2014. 824 с.
9. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: навчальний посібник. К.: Ваїте, 2014. 280 с.
10. Рекомендація КМ РЄ про посередництво у кримінальних справах № R (99) 19 від 15 вересня 1999 р. База даних Законодавство України. URI: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994\\_726](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_726) (дата звернення: 20.05.2018).
11. Банчук О.А., Дмитрієва І.О., Малишев Б.В., Саїдова З.М. Відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів: європейські стандарти і зарубіжне законодавство. / За заг. ред. О.А. Банчука. К.: Москаленко О.М., 2015. 268 с.
12. Смітійенко З.Д., Курко О.В. Медіація як кримінально-процесуальна категорія та її застосування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. № 4. С. 130–138.

УДК 340.111.5(477)

## ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

### REALIZATION'S FORMS OF PUBLIC CONTROL BY TERRITORIAL COMMUNITY LOCAL GOVERNMENT

Шевчук В.В.,

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права

*Одеський державний університет внутрішніх справ*

У статті досліджено поняття громадського контролю у сфері місцевого самоврядування та форми його реалізації. Зроблено висновок, що громадський контроль у сфері місцевого самоврядування реалізується територіальною громадою через такі форми безпосередньої демократії, як місцеві референдуми, місцеві ініціативи, громадські слухання, загальні збори громадян.

Унаслідок аналізу місцевих практик застосування зазначених форм громадського контролю в Україні, таких як місцеві референдуми, громадські слухання, загальні збори громадян за місцем проживання та місцеві ініціативи, зроблено висновок про неефективне використання ресурсу цих форм як форм громадського контролю у сфері місцевого самоврядування в Україні та наголошується, що їхня ефективність прямо залежна від деталізації порядку їх проведення в нормативно-правових актах.

**Ключові слова:** територіальна громада, місцеве самоврядування, громадський контроль, громадські слухання, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, місцевий референдум.

В статье исследовано понятие общественного контроля в сфере местного самоуправления и формы его реализации. Сделан вывод, что общественный контроль в сфере местного самоуправления реализуется территориальной громадой через такие формы непосредственной демократии, как местные референдумы, местные инициативы, общественные слушания, общие собрания граждан.

В результате анализа местных практик применения таких форм общественного контроля в Украине, как местные референдумы, общественные слушания, общие собрания граждан по месту жительства и местные инициативы, сделан вывод о неэффективном использовании ресурса этих форм как форм общественного контроля в сфере местного самоуправления в Украине и отмечается, что их эффективность находится в прямой зависимости от детализации порядка их проведения в нормативно-правовых актах.

**Ключевые слова:** территориальная громада, местное самоуправление, общественный контроль, общественные слушания, общие собрания граждан, местные инициативы, местный референдум.

The article examines the public control concept in the field of local self-government and forms of its implementation. It is concluded that public control in the sphere of local self-government is realized by the territorial community through such forms of direct democracy as referendum, local initiatives, public hearings, meetings, get-togethers, campaigns, demonstrations, appeals, general meetings of citizens.

As a result of statistical data analysis of such using a form of local democracy as local referendums, the conclusion is drawn about the ineffective use of this form's resources as form of public control over the activities of bodies and officials of local self-government in Ukraine.

An analysis of local practices for the use of such forms of public control in Ukraine as public hearings, general meetings of citizens at the place of residence and local initiatives give grounds to assert that their effectiveness is directly depended on the detail of the procedure for their implementation in the charters of local communities.

The article emphasizes that in order to create an effective mechanism of public control in the field of local self-government, a lot of efforts are required both to the community and public authorities of Ukraine.

There is a significant negative impact on the implementation by the territorial community of the control over the activities of local authorities and officials in Ukraine due to the lack of proper regulatory and legal support for this process. And, therefore, there is an urgent need for the adoption of the Law of Ukraine "On Local Referendums" and the Law of Ukraine "On General Meetings (Conferences) of Members of the Territorial Community at the Place of Residence", as well as the regulation of the implementation of the right to local initiatives and public hearings in the statutes of the territorial communities.

**Key words:** territorial community, local self-government, public control, public hearings, general assembly of citizens, local initiatives, local referendum, territorial community.